

371.01
к96

1893

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Кушнірук Світлана Анатоліївна

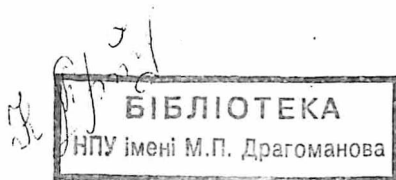
УДК 371.212.2

НАВЧАННЯ В СКЛАДІ МАЛИХ ГРУП ЯК ФАКТОР
РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ

13.00.01 - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук

Київ - 1999

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310295

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти України

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Ярошенко Ольга Григорівна, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, професор

Офіційні опоненти – доктор психологічних наук, доцент
Приходько Юлія Олексіївна, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, доцент

– кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Сгадова Валентина Василівна, АПН України, вчений секретар

Провідна установа – Вінницький державний педагогічний університет, кафедра педагогіки, Міністерство освіти України, м. Вінниця

Захист відбудеться « 4 » листопада 1999 о 16³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 252601 м. Київ, вул. Пирогова, 9

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 252601 м. Київ, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий « – » жовтня 1999 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Рудницька О.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Процес демократизації суспільства, який проходить у наш час, спричинив значні зміни в різних сферах людської діяльності, у тому числі і в галузі народної освіти. Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) передбачають докорінне реформування всіх ступенів освіти. Розв'язання найважливіших завдань, що стоять перед загальноосвітньою школою як базовою ланкою освіти, потребує якісного удосконалення системи виховання та навчання, створення максимальних можливостей для успішного опанування учнями навчальним матеріалом та виховання їх як творчих особистостей, ініціативних у будь-якій життєвій ситуації.

Ефективність виховання творчої особистості суттєво залежить від того, як побудований процес навчання та якої практичної реалізації набувають його змістовий, процесуальний і мотиваційний аспекти. Єдність двох перших аспектів навчально-виховного процесу передбачає активну розумову діяльність школяра, спрямовану на самостійний пошук нових знань та способів їх здобуття. Мотиваційна сторона характеризується емоційним ставленням учня до навчання, прагненням одержати міцні знання та вмінням застосовувати їх на практиці.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та шкільної практики показав, що із зазначених аспектів - змістового, мотиваційного, процесуального - найменш розроблений останній. Як відомо, у цілісній системі навчального процесу школярів функціонують три форми навчальної діяльності: фронтальна (загальнокласна), групова, індивідуальна. Проте, як правило, сучасний навчальний процес все ще продовжує базуватись лише на фронтальній та індивідуальній організації навчальної діяльності школярів. Це пояснюється кількома причинами. По-перше, традиційна класно-урочна система організації навчання орієнтована на "середнього" учня. По-друге, в сучасних умовах, коли невпинно падає інтерес учнів до навчання, вчителі не поспішають використовувати групову навчальну діяльність.

Водночас анкетування старшокласників підтвердило, що вони зацікавлено ставляться до тих форм організації навчальної діяльності, які дозволяють реалізувати їх природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співробітництва, допомагають стати активними суб'єктами навчального процесу.

Проаналізувавши педагогічні можливості фронтальної, індивідуальної та групової навчальної діяльності учнів, доходимо висновку, що першим двом формам характерне епізодичне спілкування школярів, тоді як групова діяльність від початку і до кінця побудована на сумісних діях та спілкуванні учнів.

Таким чином, виникає суперечність між педагогічними можливостями навчального спілкування як умови стимулювання пізнавальної активності учнів

і недостатнім використанням вчителями України групової форми навчальної діяльності школярів з цією метою.

Пізнавальній діяльності властиві два аспекти: зовнішній (організація пізнавальної діяльності школярів у навчальному процесі) та внутрішній (суб'єктивна характеристика пізнавальної діяльності). Форми навчальної діяльності належать до зовнішніх факторів формування пізнавальної активності. Тому у розв'язанні вказаної суперечності вагома роль відводиться діяльності малих навчальних груп у розвитку пізнавальної активності учнів.

Історичний розвиток проблеми активності сягає в давні часи, але має не меншу актуальність й сьогодні. Вивчення цього феномена, як одного з найважливіших факторів навчання та виховання, здавна привертало і продовжує привертати увагу багатьох дослідників. Ще давньогрецькі натурфілософи (Арістотель, Сократ, Платон) обґрунтували значущість добровільного, активного і самостійного оволодіння дитини знаннями. Вагомий внесок у розвиток проблеми активності учнів зробили українські вчені Г.С. Сковорода, С.Ф. Русова, І.П. Соколянський та ін.

Питанню розвитку пізнавальної активності учнів у навчальній діяльності присвячені фундаментальні дослідження російських педагогів другої половини ХХ століття Ю.К. Бабанського, М.О. Данилова, Б.П. Єсіпова, І.Я. Лернера, М.І. Махмутова, М.М. Скаткіна, І.Т. Огороднікова, Т.І. Шамової, Г.І. Щукіної та інших.

Проблема пізнавальної активної учнів була в центрі уваги психологів Л.І. Божович, Г.С. Костюка, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна. Вона продовжує розглядатись як ключова у розв'язанні завдань підвищення якості знань учнів.

Психологами і дидактами обґрунтовуються різні способи активізації пізнавальної діяльності школярів, а саме: формування пізнавальних потреб (П.Я. Гальперін, М.І. Махмутов, Г.І. Щукіна та ін.); поєднання індивідуальних і колективних форм діяльності (Л.П. Арістова, Т.В. Васильєва, А.В. Мудрик, Г.А. Цукерман та ін.); організація проблемного навчання (А.М. Алексюк, І.Я. Лернер, В.І. Лозова, А.М. Матюшкін, М.І. Махмутов та ін.); розвиток пізнавального інтересу, емоційність навчання (Г.І. Щукіна); організація різних форм навчальної діяльності учнів (Ю.І. Мальований, І.М. Чередов, О.Г. Ярошенко та ін.).

Проте у педагогічних дослідженнях залишається недостатньо розробленим вплив групової навчальної діяльності на розвиток пізнавальної активності учнів старших класів загальноосвітньої школи. Водночас відчизняна та зарубіжна педагогіка і психологія тривалий час займаються дослідженням феномена групової форми організації навчання. Про це свідчать дослідження психологів (Є.І. Головаха, Я.Л. Коломінський, Р.Л. Кричевський, А.В. Петровський, Л.І. Уманський та ін.), дидактів (Ю.К. Бабанський, Я.І. Бурлака, В.О. Вихрущ, М.Д. Виноградова, В.К. Дяченко, В.В. Котов, Х.Й. Лійметс, Б.І. Первін, І.М. Чередов та ін.).

Погляди зарубіжних дослідників на організацію групових форм навчальної діяльності висвітлені у працях В. Оконя, Х. Даамера, Ю. Даамера, Х. Мастманна, С. Мейера, Д.Р. Спітцера, Л. Гаррісона, С.Л Нілея, Ч.Д. Прінгла, Ф. Уортінгтона, Л. Кохена, А. Меніона та ін.

Певні аспекти цієї проблеми знайшли своє відображення в дисертаційних дослідженнях (І.Я Василенко, Т.В. Васильєвої, Є.С. Задої, Н.А. Мірошніченко, С.А. Полетила та ін.). Аналіз показав, що ці дисертації надзвичайно різноманітні як за підходом до предмету дослідження, так і використанням понятійного апарату. Що стосується проблеми формування пізнавальної активності старшокласників шляхом організації навчання в малих групах, то вона майже не знайшла в них відображення. Дидактико-методичні аспекти розвитку пізнавальної активності у процесі групової навчальної діяльності все ще залишаються мало дослідженими.

Дидактична значущість та недостатнє вивчення саме цього аспекту проблеми обумовили вибір теми дослідження *“Навчання у складі малих груп як фактор розвитку пізнавальної активності старшокласників”*.

Об'єкт дослідження - навчальна діяльність старшокласників.

Предмет дослідження - організаційно-педагогічні та методичні умови розвитку пізнавальної активності учнів 8-11 класів середніх навчальних закладів освіти в процесі групової навчальної діяльності.

Мета дослідження полягає у виявленні впливу учіння у складі малих груп на рівень пізнавальної активності школярів і засвоєння знань.

Гіпотеза дослідження: успішне формування пізнавальної активності учнів досягається комплексом організаційно-педагогічних та методичних умов, реалізацію яких можна забезпечити, якщо навчання у складі малих груп здійснювати з урахуванням якісного та кількісного складу груп, рівня навчальних можливостей старшокласників, а також використання різних форм групової діяльності в урочний час і поширенням їх на позакласну роботу.

Для досягнення мети дослідження і перевірки висунутої гіпотези були поставлені та послідовно розв'язані такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури та шкільної практики з питання пізнавальної активності учнів, визначити місце і роль групової навчальної діяльності в її формуванні.
2. Теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні та методичні умови використання групової навчальної діяльності як фактора розвитку пізнавальної активності учнів.
3. Експериментально перевірити можливості використання діяльності малих навчальних груп з метою розвитку пізнавальної активності школярів.
4. Підготувати науково обґрунтовані рекомендації для вчителів щодо систематичного застосування групової навчальної діяльності як ефективного засобу розвитку пізнавальної активності старшокласників.

Методологічною та теоретичною основою дослідження стали Закон України «Про освіту»; концепція національної

загальноосвітньої школи; Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття); педагогічно адаптовані соціально-психологічні ідеї групової динаміки (К.А. Альбуханова-Славська, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, А.В. Петровський); фундаментальні дослідження педагогів про розвиток активності особистості в діяльності (Х.Й. Лійметс, Т.І. Шамова, Г.І. Щукіна та ін.).

Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань, перевірки висунутої гіпотези були використані такі м е т о д и д о с л і д ж е н н я :

- аналіз філософської, психолого-соціальної, педагогічної, науково-методичної вітчизняної та зарубіжної літератури;
- педагогічне спостереження за навчальним процесом;
- методи опитування (бесіди, анкетування, інтерв'ювання) ;
- прогностичні методи (самооцінка й експертна оцінка) ;
- педагогічний експеримент (констатуючий, формуючий) ;
- якісний і кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту, обробка яких здійснювалася з використанням методів математичної статистики.

Е к с п е р и м е н т а л ь н а б а з а д о с л і д ж е н н я: середні загальноосвітні школи № 234, 272 м. Києва, Київський лицей бізнесу, Ставищенські середні школи № 1 та № 2 Київської області, Лісівська та Великоведмезька неповні середні школи Волинської області. У дослідженні брали участь 351 учень експериментальних та 344 учні контрольних класів.

Дослідження проблеми проводилось у три етапи протягом 1993 - 1999 років.

На першому етапі (1993-1994 роки) вивчалася та аналізувалася філософська, психологічна і педагогічна література, розроблялась експериментальна методика, проводився констатуючий експеримент.

На другому етапі (1995-1997 роки) здійснювався формуючий експеримент. Він полягав у перевірці вірогідності висунутої гіпотези дослідження шляхом організації та проведення педагогічного експерименту в умовах реального навчального процесу.

На третьому етапі (1998-1999 роки) узагальнювалися результати, отримані в ході теоретичного аналізу проблеми та дослідницько-експериментальної роботи; формувалися загальні висновки; розроблялися та впроваджувалися науково-практичні рекомендації для вчителів щодо використання групової навчальної діяльності з метою розвитку пізнавальної активності старшокласників.

Н а у к о в а н о в и з н а д о с л і д ж е н н я полягає у виявленні організаційно-педагогічних і методичних умов успішного формування пізнавальної активності учнів під впливом навчання у складі малих груп. До числа виявлених умов належать: урахування рівнів навчальних можливостей та пізнавальної активності школярів; оптимальний кількісний та якісний склад малих груп; застосування диференційованого підходу до навчання старшокласників; переструктурування навчального матеріалу з дотриманням принципів укрупнення дидактичних одиниць та паралельного структурування

навчального матеріалу; систематичне використання лекційно-семінарської системи навчання; оптимальне педагогічне керівництво пізнавальною діяльністю малих груп; організація роботи консультанта; посилення стимулюючої функції оцінки знань учнів.

Теоретичне значення дослідження становить обґрунтування суттєвого впливу групової навчальної діяльності на розвиток пізнавальної активності учнів; розробка критеріїв формування пізнавальної активності старшокласників в умовах групової навчальної діяльності; удосконалення структури семінарських та нетрадиційних занять.

Практичне значення дослідження визначається тим, що розроблені підходи до організації групової навчальної діяльності забезпечують розвиток пізнавальної активності старшокласників і є перспективними та доступними для масового впровадження у шкільну практику. Основні теоретичні положення дослідження доведено до практичної реалізації у вигляді двох посібників для вчителів, студентів та учнів у співавторстві з О.Г. Ярошенко «Групова навчальна діяльність школярів» та «Плани-конспекти групових семінарських занять з органічної хімії».

Результати дослідження впроваджено: у курсову перепідготовку методистів та учителів (довідка Житомирського обласного інституту удосконалення учителів № 6/3-204 від 16.07.99 р.); у навчання хімії учнів загальноосвітніх шкіл та ліцеїв України (довідка Ставищенського районного відділу освіти № 107 від 23.03.99 р., Київського ліцею бізнесу від 12.03.99 р.); у навчальний процес вищих педагогічних закладів (довідка НПУ імені М.П. Драгоманова № 02-10/796 від 06.09.99 р.).

Особистий внесок автора полягає у розробці технології формування пізнавальної активності учнів в умовах групової навчальної діяльності, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці змісту та методів групової навчальної діяльності учнів на нетрадиційних заняттях.

Вірогідність та обґрунтованість одержаних наукових результатів і висновків дисертації забезпечена всебічним розглядом предмета дослідження, методологією вихідних позицій дослідження, відповідністю методів дослідження його меті і завданням, репрезентативністю вибірки, кількісним та якісним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалу, використанням методів математичної статистики.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення дослідження доповідались на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт і були удостоєні диплома переможця (Київ-1995), Всеукраїнській науково-практичній конференції (Київ-1999), звітних науково-практичних конференціях Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (1996-1999), засіданнях кафедр теорії та історії педагогіки, методики викладання природничих дисциплін Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, наукових семінарах Київського ліцею бізнесу, педагогічних радах шкіл № 272 і № 234 міста Києва, районних нарадах учителів

Ставищенського району, на засіданнях методичних об'єднань учителів-предметників шкіл Волинської області.

П у б л і к а ц і ї. Результати дослідження відображено в семи публікаціях, загальним обсягом 5 друкованих аркушів особистого внеску, серед яких є два посібники у співавторстві, 3 статті у наукових виданнях, методичні рекомендації для вчителів та студентів і тези Всеукраїнської науково-практичної конференції.

На захист виносять :

1. Сукупність організаційно-педагогічних і методичних умов групової навчальної діяльності, які забезпечують успішний розвиток пізнавальної активності учнів та стійкі позитивні зміни у формуванні рівнів пізнавальної активності старшокласників різних типологічних груп.
2. Експериментальна методика, що ґрунтується на лекційно-семінарській системі навчання, систематичному використанні групової роботи на семінарських та нетрадиційних заняттях в урочний час і поширенні діяльності малих груп на позакласну роботу. Навчання за цією методикою сприяє цілеспрямованому формуванню стійкої пізнавальної активності групових суб'єктів навчання, завдяки чому досягається високий рівень засвоєння знань.
3. Положення про те, що навчання учнів у складі малих груп сприяє розвитку пізнавальної активності старшокласників завдяки налагодженню суб'єкт-суб'єктних стосунків, створенню сприятливих умов для організації навчальної діяльності на основі реальних навчальних можливостей і психологічної сумісності членів малих груп.

Ст р у к т у р а д и с е р т а ц і ї. Дисертація складається із вступу, двох розділів, коротких висновків до кожного розділу, загальних висновків та 3 додатків. Обсяг дисертаційної роботи становить 182 сторінки, включаючи 6 сторінок додатків. У роботі є 13 таблиць, 5 рисунків на 5 сторінках. Список використаних літературних джерел налічує 220 найменувань, з них 23 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і гіпотезу дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, сформульовано основні положення, зазначено апробацію та впровадження основних результатів виконаного дослідження.

У *першому розділі* «Дидактичні основи формування пізнавальної активності учнів в умовах групової навчальної діяльності» подано аналіз соціально-психологічної та педагогічної вітчизняної і зарубіжної літератури з проблеми дослідження, розкрито теоретичні аспекти пізнавальної активності учнів, схарактеризовано сутність феноменів групової діяльності та малої групи

з психологічної і педагогічної точок зору, обґрунтовано рівневий підхід до навчальних можливостей та пізнавальної активності старшокласників.

Аналізуючи визначення пізнавальної активності різними дослідниками, ми мали змогу з'ясувати, що у психолого-педагогічних дослідженнях пізнавальна активність розглядається в трьох аспектах:

- пізнавальна активність як елемент *пізнавальної діяльності* (М.Г. Алексеев, Л.П. Арістова, М.О. Данилов, Л.Ф. Іванова, М.Я.Ігнатенко, Л.Н. Калашнікова, А.І.Крупнов, І.О. Редковець, І.Ф. Харламов, Т.І.Шамова, Г.І. Щукіна та ін.);
- пізнавальна активність як *риса особистості* (Ф.А. Ахматов, І.Г. Барсуков, М.С. Головань, В.І. Лозова, М.П. Осипова, Н.Я. Скоморохов, Г.І. Щукіна та ін.);
- пізнавальна активність як *готовність особистості до пізнання зовнішнього і внутрішнього світу* (М.С. Антонюк, С.Д. Василевська, М.П. Лебедєв, Н.О. Пोलовнікова, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова та ін.).

У нашому дослідженні пізнавальна активність трактується як якісна характеристика діяльності, яка визначається прагненням школярів до успішного оволодіння знаннями та навчальними діями, і зумовлюється при цьому інтелектуальними та морально-вольовими рисами особистості.

З позицій діяльнісного підходу ми дотримуємося компонентної структури пізнавальної активності учнів, яка включає:

- мотиваційний компонент (потреби, інтереси, мотиви);
- змістово-процесуальний компонент (складається з двох взаємопов'язаних частин: наявності системи знань й оволодіння способами учіння);
- емоційно-вольовий компонент (позитивний емоційний фон для пізнавальної діяльності, вольові якості школярів, наявність в них інтересу до процесу учіння);
- контрольно-оцінний компонент (об'єктивна оцінка та самооцінка результатів пізнавальної діяльності).

Така структура відображає цілісну характеристику пізнавальної активності. Виявлення рівнів пізнавальної активності учнів здійснювалось з її дотриманням.

Виходячи з компонентної структури, було теоретично обґрунтовано й експериментально доведено поділ пізнавальної активності на три рівні: репродуктивний, пошуково-виконавчий та творчий. При цьому розкрито психолого-педагогічні особливості учнів кожного рівня та основні напрямки роботи вчителя з активізації їхньої пізнавальної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що найчастіше дидактичними факторами розвитку пізнавальної активності школярів виступають: 1) проблемне навчання (А.С. Бароненко, М.Я. Ігнатенко, А.М. Магюшкін, М.І. Махмутов, В. Оконь); 2) екскурсії (М.Д. Глякова, Т.М. Лазарева); 3) позакласна та позашкільна робота (С.Д. Василевська, В.І. Лозова, Н.Я. Скоморохов); 4) методи навчання й окремі його прийоми (П.М. Лебедєв, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова).

У деяких роботах зазначається, що стимулюючий вплив на формування пізнавальної активності учнів мають: а) сприятлива атмосфера взаємостосунків,

які формуються в процесі навчання; б) виховання в учнів позитивного ставлення до учіння; в) різні форми організації навчальної діяльності.

Як бачимо, у зазначеному переліку дидактичних факторів розвитку пізнавальної активності учнів групова навчальна діяльність не займає ключових позицій. Наш вибір предмета дослідження базується на тому, що активність суб'єкта розглядається в загальній структурі будь-якої діяльності як окремий компонент. У цьому плані групова навчальна діяльність школярів не є виключенням, хоч стосується діяльності групового суб'єкта, а не окремих учнів.

Визначаючи місце групової роботи в навчальній діяльності старшокласників, ми виходили з того, що структура пізнавальної діяльності складається із зовнішньої та внутрішньої сфер. Зовнішня включає мету, об'єкт дії, результат; внутрішня - потреби, мотиви, інтереси, переконання. Також зовнішня сфера стосується характеристики організації пізнавальної діяльності школярів у навчальному процесі, а внутрішня - суб'єктивної характеристики пізнавальної діяльності. Групова навчальна діяльність є зовнішньою умовою розвитку пізнавальної активності.

Для з'ясування можливостей групової навчальної діяльності у формуванні пізнавальної активності учнів було розглянуто теоретичні аспекти діяльності малих навчальних груп як категорії дидактики, її сутність і межі застосування.

Групова навчальна діяльність - це організована вчителем сумісна навчальна діяльність малих груп учнів із 4-8 осіб, що діють у межах одного класу, члени яких виконують спільне завдання. Загальна мета групової діяльності досягається завдяки спільним зусиллям окремих членів групи, тобто має місце груповий суб'єкт навчальної діяльності. Для цього виду навчальної діяльності безпосереднє спілкування учнів є одночасно її умовою та результатом (Х.Й. Лійметс, О.Г. Ярошенко).

Групова діяльність від початку й до кінця побудована на сумісних діях і спілкуванні учнів (Є.І. Головаха, А.В. Петровський). Це проявляється у тому, що вони опитують один одного, спільно працюють над виконанням завдань і вправ, перевіряють правильність виконання, оцінюють досягнуті результати навчання кожного члена групи.

Таким чином, відмінною рисою групової діяльності від фронтальної та індивідуальної є можливість одержувати наукову інформацію, формувати практичні уміння завдяки активним пізнавальним діям однокласників.

Обґрунтовано, що для забезпечення позитивного впливу групової навчальної діяльності на розвиток пізнавальної активності старшокласників необхідно враховувати такі організаційно-педагогічні та методичні умови: 1) формування на основі індивідуально-вікових особливостей учнів (критерії - пізнавальна активність та навчальні можливості) типологічних груп; 2) кількісний та якісний склад малих груп; 3) створення гомогенних та гетерогенних малих навчальних груп на чолі з лідером; 4) вивчення і врахування характеру міжособистих стосунків представників однієї групи;

5) переструктурування матеріалу програмної теми з дотриманням принципу укрупнення дидактичних одиниць; 6) застосування диференційованого підходу до групової роботи; 7) систематичне використання лекційно-семінарської системи навчання; 8) оптимальне педагогічне керівництво пізнавальною діяльністю малих груп; 9) організація роботи консультанта.

З дотриманням цих умов нами розроблена модель групової навчальної діяльності (рис. 1.), яка проходила експериментальну перевірку у формуючому експерименті.

Рисунок 1.

За час дослідження ми змогли визначити труднощі, що гальмують належне використання групової діяльності як фактору розвитку пізнавальної активності. До таких належать:

а) необізнаність вчителів з методикою проведення занять з груповою навчальною діяльністю. Анкетування вчителів шкіл показало, що більшість опитаних педагогів (60%) не володіють методикою групової роботи;

б) відсутність бажання вчителів впроваджувати нові, психологічно й методичні незвичні педагогічні технології, на підготовку яких потрібно витратити дещо більше часу.

Констатуючий експеримент свідчить, що серед вчителів, які використовують групову діяльність у навчальному процесі, 90 % вивчають навчальні можливості учнів; 57% - застосовують різноманітні методики вивчення психологічної сумісності учнів у малих групах; 56% комплектують групи гомогенного складу, 34% - гетерогенного, 12% респондентів не змогли дати відповіді на ці питання. На запитання анкети: "Як часто ви змінюєте склад

малих груп?», - 62% вчителів відповіли, що працюють з постійними групами, а періодично змінюють склад груп 38%.

Другий розділ «Експериментальне дослідження впливу діяльності малих навчальних груп на розвиток пізнавальної активності старшокласників» присвячено розкриттю теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної технології організації групової навчальної діяльності в урочний і позаурочний час, та її впливу на розвиток пізнавальної активності учнів.

Групова навчальна діяльність використовувалася на робочих семінарах та нетрадиційних заняттях. У залежності від дидактичної мети заняття було розроблено три варіанти використання групової навчальної діяльності. Варіант I стосувався групової навчальної діяльності на етапі вивчення нового навчального матеріалу; варіант II - на етапі поглиблення, розширення і закріплення знань; варіант III - на етапі узагальнення і систематизації знань.

Загальний задум дослідно-експериментальної роботи полягав у тому, щоб виявити й дослідити ефективність впливу групової навчальної діяльності на розвиток пізнавальної активності школярів в умовах реального навчального процесу різних типів загальноосвітніх закладів. Для експерименту було відібрано контрольні та експериментальні 8-11 класи, які не вирівнювались за такими показниками як якість знань учнів та уміння практично використовувати набуті знання в стандартних чи змінених умовах, оскільки ефективність запропонованої методики визначалась на підставі виявлення й порівняння змін, що сталися за час експерименту в експериментальних та контрольних класах.

На етапі констатації було виявлено рівень пізнавальної активності та навчальних можливостей учнів експериментальних і контрольних класів, вивчено психологічний клімат класних колективів, психологічну сумісність школярів; здійснено умовний поділ учнів експериментальних класів на типологічні групи та створено малі навчальні групи; переструктуровано навчальний матеріал та розроблено методику проведення експериментальних навчальних занять, яка передбачала широке використання групової роботи на нетрадиційних та семінарських заняттях; проведено тренувальні уроки, здійснено анкетування учнів.

До визначення рівнів сформованості пізнавальної активності школярів під час констатуючого та формуючого експериментів застосовувався компонентний підхід:

- 1) *мотиваційний компонент* характеризувався позитивним чи негативним ставленням до навчання, стійкістю й тривалістю інтересу школярів до матеріалу, що вивчається; наявністю потреби в пізнавальній діяльності;
- 2) *змістово-процесуальний компонент* - умінням володіти потрібними розумовими прийомами, що спрямовані на активне пізнання нового (уміння виділяти головне, аналізувати матеріал, систематизувати і т.д.); самостійністю під час виконання завдань; прагненням поділитися з іншими набутими знаннями, виконанням навчальних дій без спонукань вчителя; кількістю

засвоєних елементів знань; розв'язуванням завдань підвищеного рівня складності;

3) *емоційно-вольовий компонент* - ставленням до змісту і процесу учіння (захопленість матеріалом, що вивчається); наявністю наполегливості, завзятості, терпіння, старанності, самостійності під час подолання труднощів; самоорганізованістю під час навчальної діяльності; морально-вольовими якостями особистості (самокритичність, впевненість у собі, почуття власної гідності, вміння відстоювати власну позицію і т.д.);

4) *контрольно-оцінний компонент* - часом, затраченим учнями на виконання роботи в новій ситуації; бажанням брати участь у роботі групи, зовнішнім виявом якого є кількість відповідей на питання консультанта, доповнення і виправлення відповідей інших учнів; об'єктивністю самоконтролю та самооцінки навчання у складі малих груп.

Оцінювання здійснювали за п'ятибальною шкалою. Максимально можлива кількість балів складала 75. Це дозволило в контрольних та експериментальних класах визначити учнів з трьома рівнями сформованості пізнавальної активності: високий рівень пізнавальної активності (творча активність) мали учні, які набрали 75-65 балів; середній рівень (пошуково-виконавча активність) - 65-50 балів; низький рівень (репродуктивна активність) - 50 балів та нижче.

Педагогічне спостереження за навчальною діяльністю учнів, які брали участь у констатуючому експерименті, дозволило розробити сутнісні характеристики кожного із зазначених рівнів пізнавальної активності.

Низький рівень (репродуктивна активність) характеризується байдужим ставленням учнів до навчального процесу та виконання навчальних завдань, вивчення матеріалу. Цей рівень активності відрізняється нестійкістю вольових зусиль школяра та пізнавальних психічних процесів (пам'яті, уявлення). Учень цього рівня мало читає. Все це призводить до нетривалості та фрагментарності знань.

Середній рівень (пошуково-виконавча активність) – досить стійка і продуктивна пізнавальна активність; основні мотиви такої активності - потреба мати добрі оцінки, бажання зайняти високий статус у системі взаємостосунків класу, бажання виправдати надії вчителя, батьків. Учень намагається осмислити навчальний матеріал, знайти відповіді на поставлені запитання. Йому притаманні вміння аналізувати, виділяти головне, робити висновки та узагальнення. Учні цієї групи потребують допомоги з боку вчителя. Виконання тренувальних вправ допомагає кращому засвоєнню навчального матеріалу. Характерною ознакою цього рівня пізнавальної активності є стійкі вольові зусилля, які проявляються в тому, що учень прагне довести розпочату справу до кінця, труднощі не впливають на прагнення виконати навчальне завдання. Проте інтерес до результатів навчання переважає над інтересом до самого процесу навчальної діяльності.

Високий рівень (творча активність) – чітко виражене задоволення від учіння, стійкий інтерес до самого процесу діяльності, готовність і здатність

виконувати творчі завдання, володіння прийомами застосування знань у нових ситуаціях. Розумова діяльність учнів характеризується високим почуттям відповідальності, особистою значимістю отриманих знань; постановкою мети учіння, позитивною мотиваційною готовністю до одержання нових знань; сформованістю розумової самостійності, вмінням планувати роботу, самокритично оцінювати отримані результати, застосовувати набуті знання, вміння та навички для розв'язування нових завдань. Учні даного рівня пізнавальної активності притаманні самостійність, ініціативність у виконанні завдань, спостерігаються високо розвинуті навчальні вміння та вольові якості.

За результатами констатуючого експерименту низький рівень пізнавальної активності (репродуктивна активність) мали 410 обстежених учнів; середній рівень (пошуково-виконавча активність) – 250 учнів, високий рівень (творча активність) – 35.

Дотримуючись думки, що загальна успішність як сукупність засвоєних учнями знань, умінь і навичок, є наслідком прояву певного рівня пізнавальної активності учнів, під час констатуючого експерименту ми вдалися до визначення коефіцієнта засвоєння знань і умінь К.

Для його обчислення були проведені контрольні роботи, кожне із завдань яких включало певну кількість ІЗЕТ (інформаційно-змістових елементів тексту).

Визначення коефіцієнту засвоєння знань і умінь дозволило з'ясувати не лише успішність учнів контрольних та експериментальних класів, а й виявити, які конкретно поняття, терміни, уміння засвоєнні краще, а які – гірше.

Загальна кількість ІЗЕТ у контрольних роботах 8-11 класів дорівнювала 18840. Після обробки результатів контрольних робіт було встановлено, що успішність контрольних класів за наслідками констатуючого експерименту дещо вища, ніж експериментальних. Так коефіцієнт засвоєння знань і умінь в контрольних класах дорівнював 65-70,2 %, в експериментальних – 64,9-70 %.

Як наслідок і результат формуючого експерименту прогнозували, що завдяки експериментальному фактору - діяльності малих навчальних груп - у статистично значущих межах підвищиться рівень пізнавальної активності школярів.

Для оцінювання результатів формуючого експерименту було обрано такі показники:

1. Динаміка формування пізнавальної активності школярів контрольних та експериментальних класів за час формуючого експерименту.
2. Зміни, що відбулися за час експерименту у складі типологічних груп учнів контрольних й експериментальних класів.
3. Рівень знань школярів.
4. Опосередкованим показником розглядалося ставлення учнів до групової навчальної діяльності.

У процесі формуючого експерименту були проведені початковий, проміжні й заключний зрізи. Результати останнього зрізу порівнювалися із

зафіксованим початковим. Проміжні зрізи сприяли корекції перебігу формуючого експерименту.

Всього у підвибірці учнів 8-х та 10-х класів на першому та другому році експериментального навчання були задіяні 226 учнів експериментальних і 229 учнів контрольних класів. Рівень сформованості пізнавальної активності учнів у процесі формуючого експерименту встановлювався як і при проведенні констатуючого експерименту, покомпонентно.

Формування типологічних груп у формуючому експерименті здійснювалось за двома критеріями: навчальними можливостями учнів і рівнем пізнавальної активності.

Створення типологічних груп учнів передбачало: 1) діагностику навчальних можливостей та рівень пізнавальної активності школярів; 2) тестування, інтерв'ювання учнів; 3) спостереження за діяльністю учнів на уроках та в позаурочний час; 4) бесіди з керівниками класів та вчителями.

На різних етапах формуючого експерименту проводились контрольні діагностичні зрізи, які дозволили простежити динаміку формування пізнавальної активності учнів експериментальних і контрольних класів. За даними цих зрізів (Таблиця 1) у 54,6% учнів експериментальних класів на заключному етапі було зафіксовано високий рівень пізнавальної активності. У цей же час в контрольних класах лише 14,2% учнів досягли такого рівня пізнавальної активності. У експериментальних класах по завершенню експерименту низький рівень пізнавальної активності мали 6% учнів, а в контрольних класах кількість таких учнів становила 53,4%.

Зафіксовані у формуючому експерименті зміни пізнавальної активності учнів експериментальних та контрольних класів позначились на чисельності типологічних груп. Так високий рівень пізнавальної активності та навчальних можливостей мало більше половини учнів експериментальних класів.

Таблиця 1.

Динаміка пізнавальної активності в умовах експериментального навчання

Компоненти пізнавальної активності	Зрізи	Експериментальні класи			Контрольні класи		
		високий рівень	середній рівень	низький рівень	високий рівень	середній рівень	низький рівень
Мотиваційний	I	29,6	41,5	28,9	31,2	46,4	22,4
	III	62,7	23,6	13,7	34,6	54,7	10,7
Змістово-процесуальний	I	12,4	24,3	63,3	3,6	26,9	69,5
	III	57,3	37,3	5,4	13,9	29,8	56,3
Емоційно-вольовий	I	31,7	41,1	27,2	34,1	43,7	22,2
	III	61,4	32,4	6,2	37,8	51,4	10,8
Контрольно-оцінний	I	4,3	20,2	75,5	5,6	23,6	70,8
	III	53,9	41,4	4,7	12,6	27,1	60,3
Всього абсолютні	I	5,1	29,3	65,6	6,2	31,9	61,9
	III	54,6	39,4	6,0	14,2	32,4	53,4

Рівень знань учнів контрольних та експериментальних класів до і після експерименту визначався за формулою:

$$a = \frac{X_{\text{ср}}}{m} \cdot 100\%$$

де $X_{\text{ср}}$ - середня кількість засвоєних ІЗЕТ, отримана за виконання контрольної роботи;

m - максимально можлива кількість засвоєних ІЗЕТ, включених у текст контрольної роботи;

a - відсоткове співвідношення засвоєних ІЗЕТ.

Результати експериментального навчання за показником «Рівень знань» знайшли відображення в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати формуючого експерименту за показником «Рівень знань»

Класи	Експериментальні				Контрольні				Заключний зріз	
	Початковий зріз		Заключний зріз		Початковий зріз		Заключний зріз		Приріст знань і умінь D(%)	
	a_n	$X_{\text{ср}}$	a_n	$X_{\text{ср}}$	a_n	$X_{\text{ср}}$	a_n	$X_{\text{ср}}$	Конт.	Експ.
8 класи	67,8	3,39	92,6	4,63	69,2	3,53	71,4	3,61	2,2	24,8
9 класи	73,2	3,69	94,2	4,71	74,8	3,74	77,2	3,86	2,4	21
10 класи	66,2	3,31	89	4,45	66,6	3,33	69,8	3,49	3,2	22,8
11 класи	67,2	3,36	91,4	4,57	67,6	3,45	70,8	3,57	3,2	24,2

З наведених у таблиці 2 даних видно, що показники заключних вимірів в експериментальних класах вищі, ніж у контрольних. Хоч у контрольних класах також спостерігається приріст знань і умінь у межах 2,2 - 3,2 %, проте він значно нижчий за рівень знань в експериментальних класах, де приріст знань і умінь становить 21 - 24,8 %.

Ставлення учнів до групової діяльності ми розглядаємо як суттєвий опосередкований показник сформованості пізнавальної активності учнів. Аналіз навчальної діяльності учнів експериментальних класів показав, що у 57% учнів переважає активне ставлення до навчання у складі малих груп; у 38% учнів - зацікавлене; і лише 4% учнів залишилися байдужими до групової роботи.

Спостереження за активністю учнів під час групової роботи показали, що вони активно беруть участь у роботі групи. Протягом групової роботи нами фіксувались кількість відповідей на питання консультанта, доповнення і виправлення відповідей інших учнів, які свідчили, що школярі прагнули мати не лише гарні оцінки, але й міцні знання. Сильніші учні допомагали слабшим виконувати завдання. У значній кількості старшокласників відзначалась зосередженість уваги, при виконанні завдань зріс ступінь самостійності, сформувались навички контролю і самоконтролю.

Бесіди з учителями, керівниками шкіл засвідчили, що навчання учнів за розробленою методикою з використанням діяльності малих груп справляє

позитивний вплив на пізнавальну активність школярів, внаслідок чого зростає їх успішність.

Дослідження показало, що пізнавальна активність формується в діяльності й впливає на її результат.

Узагальнені результати проведеного нами дослідження дали змогу зробити такі висновки:

1. Пізнавальна активність – інтегрована характеристика діяльності школяра з притаманними їй мотиваційним, змістово-процесуальним, емоційно-вольовим та контрольно-оцінним компонентами. Кожен із зазначених компонентів характеризується сукупністю окремих показників, які в комплексі забезпечують достатню об'єктивність.

2. Повноцінне формування пізнавальної активності можливе завдяки використанню поряд з індивідуальною та фронтальною діяльністю групової навчальної діяльності учнів. Досягнення в її процесі високих результатів засвоєння знань, формування умінь зумовлюється тим, що учні перетворюються із об'єктів викладацької діяльності вчителя в активних суб'єктів власного учіння.

3. До числа організаційно-педагогічних та методичних умов, котрі позитивно впливають на формування пізнавальної активності в умовах групового навчання, насамперед належать: урахування рівнів навчальних можливостей школярів і формування на основі цього типологічних груп, створення гомогенних та гетерогенних малих навчальних груп на чолі з лідером, переструктурування матеріалу програмної теми за рахунок укрупнення дидактичних одиниць, систематичне використання лекційно-семінарської системи навчання, завдання різного рівня складності, оптимальний кількісний склад групи та розподіл ролей між її членами, педагогічне керівництво пізнавальною діяльністю малих груп, організація роботи консультанта.

4. Дослідження показало, що три рівні пізнавальної активності: низький (репродуктивна активність), середній (пошуково-виконавча активність) та високий рівень (творча активність) узгоджуються з трьома рівнями навчальної діяльності. Кожний наступний рівень включає в себе позитивні риси попереднього і має ще ознаки особливі, які відрізняють його від попереднього.

5. Дослідження довело, що при комплектуванні малих навчальних груп гомогенного і гетерогенного складу необхідно враховувати: а) належність учнів до типологічних груп; в) добровільний вибір малих груп самими учнями.

6. З'ясовано позитивний вплив групової навчальної діяльності на формування пізнавальної активності учнів, який пояснюється тим, що міжособистісне спілкування в системі “учень – мала група – учень” сприяє формуванню у старшокласників таких якостей особистості, як відповідальність, наполегливість, самостійність, критичність, самоконтроль і самооцінка. На основі цього в експериментальних класах було досягнуто більш високих результатів формування пізнавальної активності, ніж у контрольних класах, а приріст знань і умінь в експериментальних класах становив 21-24,8%.

7. Експеримент дає підстави стверджувати, що для розвитку пізнавальної активності старшокласників більш сприятлива робота в групах гетерогенного, ніж гомогенного складу. Це пояснюється тим, що учні з середнім та низьким рівнем пізнавальної активності та навчальних можливостей мають змогу отримати допомогу в групах гетерогенного складу від сильніших товаришів та консультанта.

8. Дослідження доводить перспективність і доцільність використання діяльності малих навчальних груп як фактора розвитку пізнавальної активності школярів. Результати формуючого експерименту повністю підтвердили правомірність наших теоретичних обґрунтувань і педагогічну доцільність методичних розробок, що стосуються розвитку пізнавальної активності старшокласників завдяки організації групової навчальної діяльності.

9. Розроблена експериментальна методика діяльності малих навчальних груп сприяє підвищенню рівня пізнавальної активності старшокласників і забезпечує стійкі позитивні результати навчально-виховного процесу, а це відкриває можливості для широкого її використання вчителями сучасних загальноосвітніх навчальних закладів України.

Матеріали нашого дослідження не вичерпують усіх питань, що стосуються даної проблеми. Подальшу її розробку ми вбачаємо в удосконаленні створеної нами методики на основі урізноманітнення форм, методів та засобів діяльності малих навчальних груп. Перспективним видається дослідження управління пізнавальною діяльністю учнів в різних умовах з урахуванням досягнутого кожним учнем рівня пізнавальної активності.

Основний зміст дисертаційного дослідження відображено в таких публікаціях:

1. Ярошенко О.Г., Кушнірук С.А. Групова навчальна діяльність: посібник для студентів. – К.: УДПУ, 1997. – 90 с. (30 с.)
2. Кушнірук С.А. Розвиток пізнавальної активності учнів у груповій навчальній діяльності // Наукові записки: Зб. наукових статей. – К.: НПУ, 1998, Вип. 4. – С. 56-62.
3. Кушнірук С.А. Групова робота на семінарських заняттях з хімії // Біологія і хімія в школі. – 1999. - № 1. – С. 44-47.
4. Ярошенко О.Г., Кушнірук С.А., Коршевніук Т.В. Плани-конспекти групових семінарських занять з органічної хімії (для 10-11 класів середніх закладів освіти). – К.: Курс, 1999. – 80 с. (24 с.)
5. Кушнірук С.А. Становлення і розвиток групової форми організації навчальної діяльності школярів // Соціалізація особистості: Міжкафедральний зб. наукових статей. – К.: НПУ, 1999, Вип. 1. - С. 156-162.
6. Кушнірук С.А. Організація групової навчальної діяльності школярів на семінарських заняттях з хімії. – Київ, 1997. - 40 с. – Деп. в ДНТБ України 27. 01. 1997, № 100 – Ук 97 // Анот. в РЖ Депоновані наукові роботи 12.05.1997.

7. Кушнірук С.А. Активізація пізнавальної діяльності учнів як проблема сучасної школи / Актуальні проблеми вивчення природничо-математичних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах України. – К.: Київський ун-т імені Т. Шевченка, 1999. – С. 98-99.

АНОТАЦІЇ

Кушнірук С.А. Навчання в складі малих груп як фактор розвитку пізнавальної активності старшокласників. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 1999.

Дисертацію присвячено проблемі впливу групової навчальної діяльності на розвиток пізнавальної активності старшокласників. Встановлено, що розвиток пізнавальної активності учнів підвищується, якщо навчання включас діяльність малих груп за запропонованою автором експериментальною методикою. Виявлено організаційно-педагогічні та методичні умови формування пізнавальної активності в процесі групової навчальної діяльності. Основні результати дослідження впроваджені у навчання хімії та біології учнів середніх закладів освіти. Розроблено рекомендації з організації навчальної діяльності малих груп старшокласників на заняттях з хімії та біології, що мають загальний характер і придатні для реалізації при вивченні інших навчальних предметів.

Ключові слова: навчальна діяльність, мала група, пізнавальна активність, умови і рівні пізнавальної активності.

Кушнирук С.А. Обучение в составе малых групп как фактор развития познавательной активности старшеклассников. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогики. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. Киев, 1999.

В диссертации исследуется проблема влияния групповой учебной деятельности на развитие познавательной активности старшеклассников.

Выявлены организационно-педагогические и методические условия формирования познавательной активности учеников в процессе групповой деятельности, которые включают:

- а) учет уровней учебных возможностей учащихся;
- б) количественный и качественный состав малых групп;
- в) применение дифференцированного подхода в обучении и реализация на основании этого принципов укрупнения дидактических единиц и параллельного структурирования учебного материала;

- г) создание гомогенных и гетерогенных малых учебных групп учеников;
- д) выявление характера межличностных отношений в группе;
- е) систематическое использование лекционно-семинарской системы обучения;
- ж) усиление стимулирующей функции оценки знаний учащихся.

Определены компоненты и показатели познавательной активности. К компонентам относятся: мотивационный, содержательно-процессуальный, эмоционально-волевой, контрольно-оценочный.

Показателями мотивационного компонента являются положительное отношение к учению, устойчивость интереса школьников к материалу, что изучается; наличие потребности в познавательной деятельности. Содержательно-процессуальный компонент определяется умением владеть необходимыми мыслительными приемами, самостоятельностью при выполнении заданий, стремлением поделиться приобретенными знаниями с другими учениками учебного процесса, количеством усвоенных элементов знаний, формированием умения использовать приобретенные знания практически. Эмоционально-волевой компонент характеризуют отношение к содержанию и процессу учения, наличие настойчивости, старательности, самостоятельности преодоления затруднений; нравственно-волевыми чертами личности. О сформированности контрольно-оценочного компонента свидетельствуют время, использованное учащимися на выполнение работы в новой ситуации; желание принимать участие в работе группы, внешним проявлением которого есть количество ответов на вопросы консультанта, дополнение и исправление ответов других учащихся; объективность самоконтроля и самооценки обучения в составе малых групп.

Экспериментом доказано, что три уровня познавательной активности: низкий (репродуктивная активность), средний (поисково-исполнительная активность) и высокий уровень (творческая активность) соответствуют трем уровням учебной деятельности. Каждый последующий уровень включает в себя положительные черты предшествующего и имеет еще черты особенные, отличающие его от предшествующего.

Установлено, что познавательная активность формируется более успешно, если учащиеся работают в группах гетерогенного состава. Сущность предложенной экспериментальной методики состояла в том, что старшеклассники обучаются за лекционно-семинарской системой. Групповая деятельность гетерогенных и гомогенных малых групп систематически использовалась на семинарских и нетрадиционных занятиях в учебной и внеклассной работе.

В зависимости от дидактической цели занятия было разработано три варианта групповой учебной деятельности. Вариант I включает групповую деятельность на этапе изучения нового учебного материала; вариант II – на этапе закрепления и углубления знаний; вариант III – на этапе обобщения и систематизации знаний.

Определены и экспериментально обоснованы такие критерии эффективности предложенной экспериментальной методики:

- динамика познавательной активности старшеклассников, обучающихся в малых группах;
- изменения, происходящие в составе типологических групп школьников;
- уровень усвоения знаний учащимися;
- отношение старшеклассников к групповой учебной деятельности.

Выявлено положительное влияние групповой учебной деятельности на формирование познавательной активности учащихся. Установлено, что развитие познавательной активности учащихся повышается, если обучение осуществляется по предложенной автором экспериментальной методике с использованием деятельности малых групп на семинарских и нетрадиционных занятиях.

Доказано, что межличностное общение в системе «учащийся – малая группа – учащийся» содействует формированию в старшеклассников таких черт личности, как ответственность, настойчивость, самостоятельность, самоконтроль и самооценка.

Основные результаты исследования внедрены в обучении химии и биологии старшеклассников средних общеобразовательных школ. Разработанные рекомендации по организации деятельности малых групп школьников на занятиях химии и биологии имеют общий характер и пригодны для реализации при изучении других предметов.

Ключевые слова: учебная деятельность, малая группа, познавательная активность, условия и уровни познавательной активности.

Kushniruk S.A. Learning in structure of small groups as the factor of the development of perceptive activity of adult schoolboys. – Manuscript.

Dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on a specialty 13.00.01 – Theory and History of Pedagogics. – National Pedagogical University of name M.P. Dragomanov. Kiev, 1999.

In this dissertation the problem of influence of group educational activity on development of perceptive activity of adult schoolboys is investigated. It was established (installed), that the development of perceptive activity of adult schoolboys is increased, of the learning includes activity of small educational groups on an experimental technique, offered by the author. The organizational-pedagogical and methodical conditions of creation of perceptive activity are revealed during group activity. Adult schoolboys of average establishments of derivations introduce the main results of a research in learning chemistry and biology. The recommendations for the schoolboys are developed, which have general (common) character and are suitable for realization for want of learning of other subjects.

Key words: educational activity, small groups, perceptive activity, conditions and levels of perceptive activity.

Підписано до друку 27.09.99 Формат 60x84/16
Зам. 34 / Наклад 100 прим.
Віддруковано з оригіналів.

Друкарня

Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
м. Київ, ■ (044) 221-99-26

Підписано до друку 27.09.99 Формат 60x84/16
Зам. 34 / Наклад 100 прим.
Віддруковано з оригіналів.

Друкарня

Національного педагогічного університету
ім. М.П.Драгоманова
м. Київ, ☎ (044) 221-99-26

